
L'excursionisme a la ciutat de Sabadell

Noemí Nebot i Pich

L'article fa un repàs als cent primers anys d'excursionisme a Sabadell per mitjà de les tres associacions de la ciutat: el Centre Excursionista del Vallès, el Centre Excursionista Sabadell i l'Agrupació Excursionista Terra i Mar, avui unificades en la Unió Excursionista Sabadell (UES). S'explica el tarannà de l'excursionisme a Sabadell i la seva evolució al llarg del temps. Tot i que els inicis estigueren marcats pel científisme de principis de segle, a poc a poc es va evolucionar cap a una major concepció de l'excursionisme com un esport. Es fa un repàs dels objectius de les diferents associacions, les seves seccions i publicacions. Per acabar, es presenta una breu biografia dels personatges més significatius en aquest terreny a la ciutat.

Fotografia 1. Joventut Excursionista Pensament al bosc de Can Feu. Sabadell, 1922. Autor desconegut (Arxiu UES).

Presentació

En aquests primers cents anys de pràctica organitzada de l'excursionisme a la ciutat, han estat tres les principals entitats precursors de l'associacionisme en aquest camp a Sabadell: el Centre Excursionista del Vallès (1908), el Centre Excursionista de Sabadell (1919) i l'Agrupació Excursionista Terra i Mar (1926). L'article centrarà la seva atenció en aquests tres centres, la fusió dels quals, l'any 1970, va donar lloc a la Unió Excursionista Sabadell. No obstant això, no es pot deixar de mencionar altres entitats excursionistes i seccions d'entitats dedicades a aquest esport que han desenvolupat la seva tasca a Sabadell durant aquest llarg període de temps. Tot i que és probable que en manqui alguna, són: la Joventut Excursionista Pensament (1924); l'Agrupació Excursionista Maria de Bell-lloc (1923), de l'a-

grupació femenina de l'Acadèmia Miralles; el Brot Vallesenc, del Cercle Republicà Federal; com també les seccions excursionistes: del Centre d'Estudis Psicològics, dels Amics de la Cultura, de la Cooperativa Sabadellenca, de la Congregació Mariana de Sant Lluís, del Centre de Dependents i de l'Esperanta Grupo.¹

Finalment, cal mencionar els Grups Escolta, que van néixer l'any 1930 dins el Centre Excursionista del Vallès, iniciativa seguida pel Centre Excursionista Sabadell. Aquest grup s'instal·la dos anys més tard a l'Acadèmia Catòlica.

Amb l'anàlisi dels diferents centres, sorgeix una sèrie de noms corresponents a personalitats que durant aquests anys han treballat per fomentar i

¹ Joan ALSINA I GIRALT, *75 anys d'excursionisme a Sabadell*. Sabadell: Unió Excursionista Sabadell, 1983.

desenvolupar la pràctica de l'excursionisme. Noms que trobem vinculats als diferents centres: Joan Montllor (Centre Excursionista del Vallès), Joan Alsina i Giralt (Centre Excursionista del Vallès), Albert Mosella i Comas (Centre Excursionista Sabadell), Josep Rosell i Casablanca (Centre Excursionista Sabadell) i Lluís Creus i March (Centre Excursionista Sabadell), entre d'altres.

Tots ells han desenvolupat càrrecs en les juntes directives de les associacions i fins i tot en alguns casos n'han estat els fundadors. Es dedica un apartat a fer un breu repàs de la biografia d'alguns d'aquests homes, especialment dels membres fundadors.

46

Per a la confecció d'aquest article s'ha treballat amb material existent sobre el tema, i s'ha convertit en una de les principals eines de treball la publicació del senyor Joan Alsina Giralt, editada pel Centre Excursionista Sabadell amb motiu dels 75 anys d'excursionisme a Sabadell, de l'any 1983.

Introducció

És interessant fer un primer cop d'ull a la situació de la ciutat de Barcelona vers l'organització d'aquestes entitats dins de l'evolució de la pràctica de l'esport a Catalunya. En un moment, la Renaixença, en què s'exaltaven els valors de la terra, la natura i la gent, l'excursionisme en els seus inicis, al final del segle XIX, representà un mitjà per arribar a conèixer Catalunya, tant pel que fa a la seva riquesa natural com al seu tarannà.

Si bé durant la primera meitat del segle, la pràctica de l'esport estigué reservada principalment a les elits, l'excursionisme, gràcies al seu paper integrador, fou un dels sectors que més ràpidament comptaren amb l'element popular, fet que significà l'evolució del marcat caràcter científic dels primers temps de les diferents entitats.

Fins a 1900 foren poques les associacions excursionistes que es crearen, però aquestes augmentaren d'una manera considerable durant els primers trenta anys del segle XX. Nuclis importants d'aquest creixement, a part de Barcelona, foren, entre d'altres, Reus, Tortosa, Tarragona, Sabadell, Manresa, Lleida, Mataró i Badalona.

Al final del segle XIX van néixer les primeres associacions excursionistes de Catalunya, que tenien un caràcter científic. L'any 1876 ho va fer l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (CEC) i, dos anys després, l'Associació d'Excursions Catalana.

Els reglaments d'aquestes entitats tenien per objecte el coneixement, per part dels excursionistes, de les ciències naturals a través de la recollida de plantes i minerals; el coneixement de la nostra història amb la recollida de pergamins i tota mena de restes arqueològiques; i la recopilació de cançons, rondalles populars i tradicions. Entre els seus objectius hi havia la creació d'un museu. Tot i que la segona d'aquestes entitats tenia més en compte els trets més merament esportius, encara no deixava de banda l'estudi i la divulgació arqueològics, folklòrics i econòmics.

L'any 1890 es va crear el Centre Excursionista de Catalunya. Durant els primers anys de funcionament, la nova entitat mantingué el caràcter científic heretat de l'Associació Catalanista d'Excursions. Aquest fet l'accentuà l'entrada a l'associació, l'any 1891, d'homes com Jaume Massó, Joaquim Casas i Pompeu Fabra, que plantejaven la reforma lingüística.

Amb motiu del 25è aniversari del CEC, l'any 1903, se celebraren tres conferències commemoratives. Aquestes encara abordaren temes poc esportius, com el folklore, l'arqueologia i la ciència, i mantingueren el caràcter científic dels primers temps de l'entitat.

El període 1900-1930 representà una inflexió en dos aspectes. D'una banda, començaren a abandonar-se, tot i que no es deixaren de banda, els postulats més científics i s'inicià una etapa més esportiva. I, d'altra banda, s'institucionalitzà el món excursionista i l'aparició d'entitats excursionistes fou impressionant.

L'any 1904 van néixer a Barcelona la Secció Excursionista del CADCI i l'Associació Excursionista Avant; un any més tard ho va fer la Secció d'Excursionisme de l'Ateneu Enciclopèdic Popular.

Aquest creixement va ultrapassar els límits barcelonins i va tenir també molta importància a escala comarcal. Algunes de les entitats que van néixer durant aquest període foren: l'any 1901, la Secció

Excursionista del Centre de Lectura de Reus; l'any 1905, el Centre Excursionista de la Comarca del Bages de Manresa; l'any 1906, el Centre Excursionista de Lleida; l'any 1909, la Secció d'Excursions de Catalunya Vella de Vic; i l'any 1910, el Centre Excursionista de Terrassa. El Centre Excursionista de Granollers i el Club Excursionista Gironí ho farien els anys 1916 i 1919 respectivament.

Les inquietuds d'alguns dels socis d'aquestes entitats foren el resultat, a partir de la dècada dels anys vint, de la formació d'altres entitats excursionistes; aquest fou el cas de les ciutats de Sabadell o Manresa. La creació de noves entitats va comportar una consolidació de l'esport, mentre que l'expansió comarcal representà una consolidació de l'excursionisme també fora de Barcelona. D'aquesta manera, l'Aplec Excursionista de Poblet, de l'any 1910, desembocà en la celebració d'una sèrie de congressos excursionistes: Lleida (1911), Manresa (1912) i Tarragona (1914).

Conseqüència de la celebració d'aquesta sèrie de congressos fou la creació, l'any 1920, de la Lliga d'Entitats Excursionistes, presidida per Cèsar August Torres, antic president del CEC. La dictadura de Primo de Rivera representà una interrupció de l'activitat excursionista, tot i que la Lliga d'Entitats Excursionistes fou substituïda per un Secretariat de Coordinació del Treball Excursionista. L'any 1930, la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya va reprendre l'activitat.

La introducció de pràctiques pròpiament esportives dins l'excursionisme català fou un llarg procés que començà al principi del segle i que va rebre una empenta definitiva durant els anys vint.

El caràcter científic de les associacions excursionistes encara era força significatiu durant la primera dècada del segle XX. La prova la tenim en el Congrés de Manresa, de l'any 1912, en el qual es prengueren acords respecte a l'establiment d'estacions meteorològiques i respecte a la catalogació de la fauna de Catalunya. L'arribada de Cèsar August Torres, home fonamentalment excursionista, a la presidència del CEC, l'any 1902, en marca el punt d'inflexió. Sota el seu guiatge, l'any 1908 es va crear la Secció d'Esports de Muntanya del CEC. Així, a partir dels anys vint, pràctiques com els

esports de neu i l'escalada van resultar molt beneficiades, en un moment en què ja s'havia diferenciat entre alpinisme i excursionisme. Tot i l'ampli ressò social que assoliren aquestes pràctiques més esportives, no s'abandonaren les altres. D'aquesta manera, una de les activitats que continuaren molt lligades al món científic fou l'espeleologia; d'altra banda, el vessant culturalista es dedicà a l'estudi de la masia catalana, activitat que també fou patrocinada pel CEC. Amb el suport de la Mancomunitat, es va desenvolupar una important tasca de senyalització de camins, distribució de targetes per a l'observació de núvols i boires, i la salvaguarda de monuments, com també d'indrets naturals que podien trobar-se amenaçats.

La pràctica de l'excursionisme es va veure impulsada per la progressiva millora de les comunicacions, i també per la realització, cada cop més acurada, de mapes i guies especialitzats.

L'excursionisme a Sabadell

Els precedents

Els precedents de l'excursionisme a Sabadell els hem d'anar a buscar al final del segle XIX sota el guiatge d'iniciatives privades pioneres per part de sabadellencs, que ja en aquells primers temps tenien un interès formal per l'excursionisme i que, quan l'activitat associativa va començar a organitzar-se, formaren part d'entitats com l'Associació d'Excursions Catalana de Barcelona.

N'és un exemple Francesc de Paula Benessat, que l'any 1871 va fer un donatiu de 76 rals per a la restauració del santuari de la Mola de Sant Llorenç del Munt (Terrassa), de la qual s'encarregà mossèn Antoni Vergés i Mirassó. Posteriorment, l'any 1879, Francesc de Paula Benessat serà membre de l'Associació d'Excursions Catalana de Barcelona.

Entre els primers excursionistes de la ciutat, també destaquen Manuel Ribot i Serra i el dibuixant i pintor Joan Vila Cinca. Aquests van fer la primera ressenya feta per sabadellencs, acompanyada d'una sèrie de gravats, sobre una excursió a Sant Llorenç del Munt. Aquesta ressenya fou publicada, l'any 1882, per *La Il·lustració Catalana*.

Fotografia 2. Excursió científica a la Mola, Sant Llorenç del Munt, any 1882. Autor desconegut (Arxiu UES).

Als primers anys del segle, aquestes iniciatives privades començaren a adquirir més entitat i esdevinueren les plataformes de les quals sortirien les definitives associacions excursionistes de la ciutat.²

És així com, l'any 1907, tenim notícia del grup excursionista Art i Natura, que es forjà dins el Centre Català i del qual formaren part personatges com Francesc de Paula Bedós, Salvador Ribé o el mateix Joan Montllor i Pujal. Aquell mateix any quedà constituïda la Societat Excursionista Científica, com trobem en una nota del 29 de juny del diari *Trabajo*, en què s'explica que l'objecte de la societat excursionista és:

«[...] cuyo objeto es el de fomentar la instrucción y la cultura mediante la realización de excursiones, confe-

rencias y demás actos indicados para la difusión de los conocimientos científicos y sociológicos.»

L'últim precedent abans de la formació, un any després, de la primera associació excursionista, fou la conferència que va fer, l'any 1908, el president del Centre Excursionista de Catalunya, Cèsar August Torres, al Centre Català, amb el títol «Excursions a les grans muntanyes: la serra del Cadí».

Les associacions

Les associacions excursionistes de Sabadell es creen durant la primera meitat del segle xx. La primera agrupació que es creà a Sabadell fou el Centre Excur-

sionista del Vallès (CEV), l'any 1908. El CEV va ser la tercera entitat d'aquest tipus de tot Catalunya, precedida pel Centre Excursionista de Lleida i pel Centre Excursionista de la Comarca del Bages.

La seva creació vingué de la mà de Joan Montllor i Pujal, que en aquells temps ja era el delegat a Sabadell del Club Muntanyenc de Barcelona. L'acte, que tingué lloc el 18 de març al Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria, de la Secció d'Educació i Instrucció del qual Montllor era el president, fou tot un esdeveniment. Quedaren convocats tot un seguit de personalitats en representació dels diferents àmbits de la ciutat. La llista la trobem detallada pel mateix Montllor en un article publicat a la *Revista de Sabadell* de 17 de març.

El 2 de maig es va escollir la primera Junta Directiva del Centre Excursionista del Vallès, que quedà constituïda per Joan Montllor i Pujal (president), Salvador Ribé i Garcia (vicepresident), Antoni Miralles i Gual (tresorer), Enric Pagès i Piferrer (comptador), Josep Altura i Pujada (secretari) i Josep Planas i Argemí (vicesecretari).

Quan el dia 30 de juny es va constituir legalment el Centre, aquest ja tenia vuitanta socis. Podien ser-ne socis totes aquelles persones més grans de setze anys, sense importar el sexe, que residissin al Vallès i que estimessin Catalunya.³ Aquest últim requisit ja ens diu alguna cosa sobre el tarannà del CEV, un tarannà profundament catalanista inscrit dins del corrent de la Renaixença del principi de segle.

El nombre de socis permès era il·limitat. Aquests es classificaven en honoraris, protectors, protectors-honoraris nats, numeraris i socis delegats. Els socis que aportaven una quota fixa en diners eren els numeraris, que havien d'efectuar un pagament anual de sis o més pessetes. D'altra banda, els socis protectors eren aquells que havien ofert un servei «de notòria importància moral o material» o, si no, els que sostenien el centre amb una quota anual superior a 24 pessetes.⁴

La segona associació, el Centre Excursionista de Sabadell (CES), fou creada l'any 1919 pels membres més joves del Centre Excursionista del Vallès. Aquesta nova formació no s'interpretà, des de la direcció de la primera, com una escissió sinó com una iniciativa dels més joves per reunir en la nova

agrupació les seves inquietuds envers l'excursionisme. En són una prova les múltiples col·laboracions que realitzaren durant els anys següents totes dues entitats.

El CES tingué un precedent en el Grup Excursionista Sabadell, el qual, l'any 1914, ja havia fet alguna sortida, com l'excursió a Castelldefels i les costes del Garraf que trobem anunciada en el *Diari de Sabadell* de 17 d'octubre. Dos anys més tard, el mateix diari es fa ressò de la constitució del Grup Excursionista Sabadell i dona un telèfon i una direcció de contacte per a qui en vulgui formar part. A partir d'aquesta data és freqüent trobar en la premsa de l'època anuncis d'excursions d'aquest grup.

No va ser fins al 29 d'agost de 1919 en què l'entitat queda constituïda com a Centre Excursionista Sabadell. El nou centre tenia com a activitats «la propagació de l'excursionisme i de la cultura en general».⁵

La Junta Directiva quedà formada per Albert Mosella (president), Pere Prunés (vicepresident), Amadeu Gumà (secretari), Miquel Ribera (vicesecretari), Josep Solà (tresorer), Josep Orfila (vocal) i Francesc Graells (vocal).

Podien ser socis del CES totes aquelles persones majors de quinze anys, sense importar el sexe. El nombre de socis era il·limitat. Aquests es classificaven en quatre tipus: honoraris, protectors, numeraris i delegats. Els socis numeraris majors de divuit anys havien d'aportar una quota fixa de nou pessetes anuals. Els menors d'edat, les dones i els socis delegats feien un pagament de sis pessetes anuals.⁶

L'última entitat que es creà fou l'Agrupació Excursionista Terra i Mar (TIM), el 7 de febrer de 1926.

La Junta Directiva quedà constituïda per Josep Arnau (president), Salvador Junoy i Prunés (vicepresident), Francesc Gutsens i Serra (secretari), Joan

2 Ídem.

3 *Reglament general del Centre Excursionista del Vallès (Sabadell)*, Sabadell, 1908.

4 Ídem.

5 *Reglament del Centre Excursionista de Sabadell*, Sabadell, 1919.

6 Ídem.

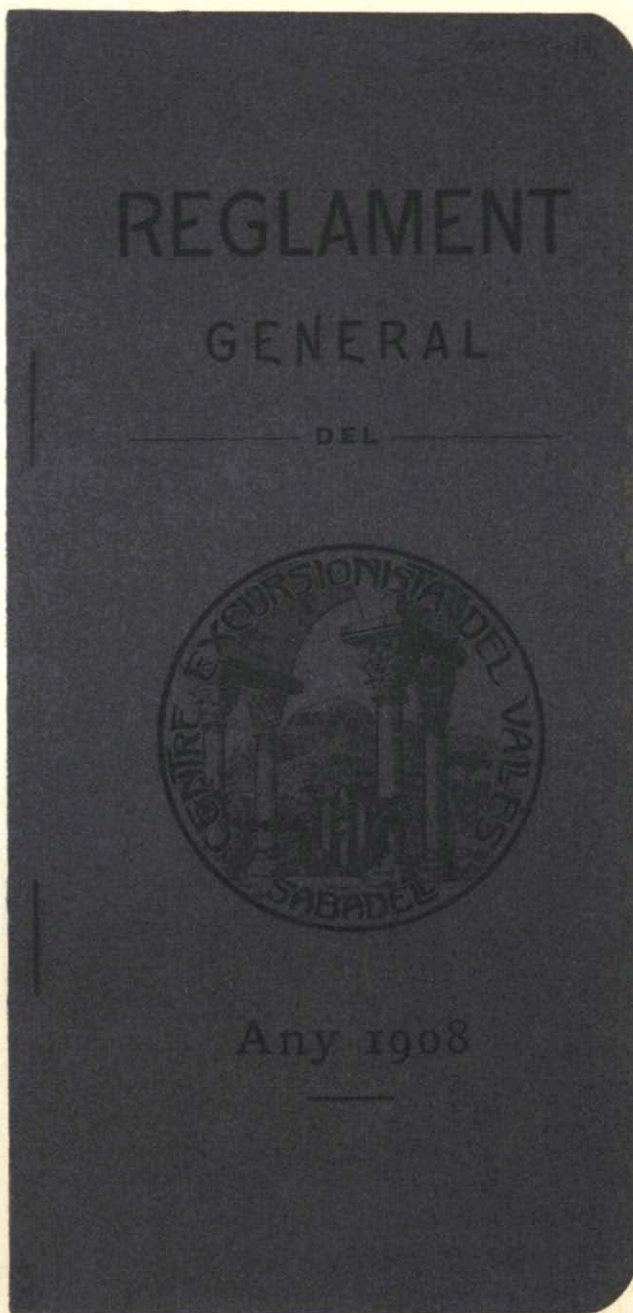

Figura 1. Reglament del Centre Excursionista del Vallès, 1908 (AHS).

Baserba i Batista (vicesecretari), Francesc Graells i Solé (tresorer), Miquel Sapés i Borrás (comptador), Lluís Capella i Coma (vocal primer) i Manuel Coca i Palou (vocal segon).

Podien ser socis del TIM totes les persones més grans de catorze anys, sense importar el sexe. El

nombre de socis era il·limitat. Els socis es classificaven en quatre tipus: honoraris, protectors, numeraris i delegats. Els socis numeraris havien d'aportar una quota fixa de sis pessetes anuals.⁷

Quins eren els objectius d'aquestes associacions? El CEV manifesta en el seu reglament que:

«[...] té per objecte fomentar l'excursionisme recorrent les comarques naturals de Catalunya, especialment del Vallès, de la que pren el nom, a fi de conèixer, estudiar, conservar y fer estimar tot lo que hi ofereixen de notable, la naturalesa, l'història, l'art, la ciència, el treball, la llengua y la literatura en totes llurs manifestacions, aixís com el folklore. L'atenció del centre sera no obstant extensiva a les terres veïnes de Catalunya y demés passos que en els expressats conceptes despertin interès.»⁸

Uns quants anys més tard —el CES, l'any 1919, i el TIM, l'any 1926—, manifestaven en els seus respectius reglaments que el seu objecte era:

«fomentar i dignificar l'Excursionisme en totes les seves manifestacions.»⁹

Aquestes dues agrupacions limitaven el seu radi d'actuació a la ciutat de Sabadell, a diferència del Centre Excursionista del Vallès, que abraçava tota la zona del Vallès.

Deixant de banda la diferència geogràfica respecte al CEV, també s'observa un allunyament d'aquells primers plantejaments, tan marcats per la situació política del moment, definits per la Renaixença. El CES i el TIM especificaven en els seus reglaments que no tenien cap finalitat política, social ni religiosa, i que només es dedicaven a obres humanitàries i altruistes. Tot i que el CEV no feia d'una manera directa cap referència al seu vessant polític, entenem que, per la definició dels seus objectius i el moment del seu naixement, al principi de segle, va estar més marcat per una realitat política i un vessant més científic de l'excursionisme, que va anar evolucionant durant la primera meitat del segle cap al vessant esportiu.

Seccions

Les associacions excursionistes estan organitzades en seccions, que treballen les activitats d'una manera concreta. El reglament del Centre Excursionista del

Fotografia 3. Grup al Salt de Guanta. Sentmenat, 15 de maig de 1927. Autor desconegut (Arxiu UES).

Vallès de l'any 1908 diu així:

«El centre podrà dividir-se en diferents seccions para que treballant cada una en sa esfera peculiar y propia facilitin y faigin mes intensa y feconda l'acció de la societat.»¹⁰

Aquest apartat explicarà les seccions de les diferents entitats i com aquestes es van incrementar a mesura que l'excursionisme s'atansava més a l'esport. Es pot dir que la temàtica de les seccions era pràcticament comuna en les tres entitats.

Les primeres seccions a crear-se foren les de fotografia. El registre fotogràfic devia ser, sens dubte, una part molt important de l'activitat dels centres, en la mesura que es documentaven les diferents activitats que s'hi feien, tant les excursions com altres, com ara conferències sobre diferents temes relacionats amb les seves activitats. Era important encarregar-se, d'una manera seriosa, de la fotografia i del seu posterior tractament i arxiu. D'a-

questa manera, l'any 1909, va néixer la Secció fotogràfica del CEV; el 1920, la del CES; i el 1929, la del TIM.

A partir de la dècada dels anys trenta, i potser fins i tot abans, van néixer noves seccions relacionades més amb la pràctica esportiva de l'excursionisme. Fou el moment de la creació de les seccions de muntanya, en què es desenvolupà d'una manera important la pràctica de l'escalada. D'aquesta manera, l'any 1924, el CES fou el primer a tenir una secció d'esports de muntanya; tot i que fins a aquell moment

7 *Estatuts i Reglament Interior de l'Agrupació Excursionista de Sabadell "Terra i Mar"*. Sabadell, 1926.

8 *Reglament general del Centre Excursionista del Vallès (Sabadell)*. Sabadell, 1908.

9 *Reglament del Centre Excursionista de Sabadell*. Sabadell, 1919 i *Estatuts i Reglament...*, op. cit.

10 *Reglament general del Centre Excursionista del Vallès (Sabadell)*. Sabadell, 1908.

ja existia, però, dintre de la Secció d'Atletisme. El seguí, el 1929-1930, el CEV i, finalment, ho féu el TIM, l'any 1935.

La guerra va representar una aturada de les activitats dels diferents centres que, a poc a poc, es van anar reprenent a partir de 1940, any en què el CEV participà en el campament de vacances que va organitzar el Centre Excursionista de Catalunya al llac de Llosas.

Després de la guerra, l'augment de la pràctica de l'esquí, l'escalada o l'espeleologia va fer que les seccions s'especialitzessin cada vegada més en la pràctica d'aquestes noves activitats. L'any 1943, el CES va crear la seva Secció d'Alta Muntanya i Esquí; l'any 1954 creà la Secció d'Espeleologia; i, dos anys més tard, la Secció de Subaquàtica. D'altra banda, l'any 1958 va entrar a formar part del CEV el Centre de Recuperació i Investigació Submarina (CRIS), i l'any 1962 el CES formà el Grup Acadèmic d'Escalada.

Tanmateix, tot i que en les activitats dels centres hi hagué un augment de la pràctica esportiva considerable, no es deixà de banda el vessant cultural al qual havia respost l'excursionisme en els seus inicis. Des de les seccions es va fer una important tasca de divulgació i realització de diferents activitats, com ara conferències, que buscaven el contacte constant amb els socis de les entitats, i la realització, alhora, d'una important tasca de divulgació de les seves activitats directes o d'altres de relacionades amb l'excursionisme.

Publicacions

Les primeres publicacions del Centre Excursionista del Vallès foren simples anuncis de les excursions que farien. Aquests, que tenien una publicació més o menys mensual, no començaren a fer-se fins a l'any 1917 i maduraren, l'any següent, en la ressenya d'alguna de les excursions organitzades i en la publicació de petits articles. No va ser fins a la creació del Centre Excursionista Sabadell que hi va haver una publicació mensual, el *Nostra Comarca*, l'any 1921. Fou una col·laboració entre les dues entitats excursionistes de Sabadell. En el seu primer número podem llegir:

«En el transcurs dels tretze anys d'existència del "Vallès" hem intentat diferents vegades publicar un But-

lletí, acabant sempre per desistir-ne davant la realitat poc propícia. Amb tot això esdevingué la fundació del Centre Excursionista Sabadell amb qual aportació de jovent coratjós l'excursionisme local adquirí un bon reforç en nombre i en entusiasme. Així sorgí la idea de la unió per fer l'objectiu comú. Aquest butlletí serà portaveu dels dos Centres.»¹¹

El *Nostra Comarca* tingué dues etapes diferenciades. La primera arribà fins a l'any 1924, en què es publicaren un total de 34 números. En aquesta primera etapa hi col·laboraren, entre d'altres, Josep Baburés, Francesc de P. Bedós, Francesc Carreras Candi, Miquel Carreras Costajussà, Enric Casassas, Lluís Creus, Joan Ferrés i Marcet, Manuel Folguera Duran, Francesc Izard, mossèn Josep Mas, Lluís Mas Gomis, Joan Montllor i Pujal, i els pseudònims Eulogi, J. Montal i Joan Vallès, Albert Mosella, Víctor Oliva, Manuel Ribot i Serra, Pere Rimblas, Ferran de Sagarra, Eugeni Sallent i Joan Vila Cinca.

La segona etapa, iniciada l'any 1925, s'allargà fins a l'any 1932, i s'hi publicà un total de tretze números. En aquesta segona etapa hi col·laboraren, entre d'altres, Joan Montllor i Pujal, Manuel Ribot i Serra, Antoni Martí i Basté, mossèn Manuel Trens, mossèn Josep Mas, Lluís Mas i Gomis, Josep Altura i Pujada, Cèsar August Torras, Francesc de S. Maspons i Labrós, A. Rubió i Lluch, Josep Baburés, M. Faura i Sans, mossèn Josep Cardona, Miquel Carreras i Costajussà, Francesc Carreras i Candi, Josep Maria Batista i Roca, Josep Torrella, Domènec Llobet, Jaume Tiana, Josep Danés, Miquel Crusafont, Pere Farriol, Lluís Casals i García, R. Cid, Josep Mimó, Joan Farell i Jaume Buxó i Ferran.

Durant la segona etapa, la publicació era únicament del Centre Excursionista del Vallès, ja que, el mateix any, el Centre Excursionista Sabadell inicià la publicació del seu *Butlletí del Centre*, que es va suspendre arran del conflicte bèl·lic de l'any 1937, després d'haver publicat 63 números.

Iniciativa de la Secció d'Esports de Muntanya del Centre Excursionista del Vallès fou la publicació de la revista *La Muntanya*, dedicada a l'escalada i l'esquí, que va anar a càrrec de Joan Alsina i Giralt i Jaume Tiana i Anglís. Només pogueren veure la llum quatre

números d'aquesta revista, que desaparegué un any després de la seva aparició per les circumstàncies que vivia el país.

Col·laboraren en l'edició Miquel Crusafont, Llorenç Llobet Gràcia, Joan Ramoneda, Josep M. Colomer, Domènec Llobet, Narcís Hidalgo, Joan Font i Ricard Mampel.

Després de la guerra, no fou fins al febrer de l'any 1946 quan es reprengué el contacte amb els socis a través d'uns quants fulls en castellà en els quals s'anunciaven les excursions i els actes, com també alguna petita ressenya. Aquesta publicació continuà fins a la creació de la Unió Excursionista Sabadell.

Una altra publicació que cal mencionar del Centre Excursionista del Vallès fou el butlletí editat per la Secció d'Espeleologia l'any 1969 i del qual es van editar dos números.

Després de l'experiència de l'edició del *Nostra Comarca* conjuntament amb el Centre Excursionista del Vallès, el Centre Excursionista Sabadell emprengué, l'any 1925, la publicació en solitari del *Butlletí del Centre*. Aquest es veié interromput l'any 1937 després d'haver-ne editat 63 números. De la mateixa manera que el CEV, no fou fins a l'any 1943 quan reprengueren el contacte amb els socis a través d'un *Boletín de Información* en castellà, del qual es publicaren 49 números.

L'any 1955 es va intentar un retorn al butlletí anterior a l'any 1937, amb el títol de *Circular para los Socios*. Se'n publicà un total de 74 números, l'últim l'octubre de 1964. S'hi inclogué algun petit text en català. Posteriorment, els anys 1965, 1966 i 1969, els números 75, 76 i 77 retornarien definitivament al format primitiu del butlletí del CES.

En la publicació del *Nostra Comarca* hi col·laboraren Joan Ferrés, Francesc Izard, Josep Mimó, Albert Mosella, Eugeni Sallent, Joan Turell i Lluís Creus.

Pel que fa a les col·laboracions en el butlletí pròpiament del CES hi trobem noms com el de Ferran de Sagarra, Maspons i Anglasesell, Francesc Carreras Candi, Antoni Aulèstia, Josep Babures, Joan Bta. Vives, Miquel Carreras, Jacint Elias, Domènec Soler, Salvador Cardús, Miquel Crusafont Pairó, Joan Sallarés, Lluís Creus, Vicenç Renom i Josep Rosell.

L'estiu de l'any 1928, l'Agrupació Excursionista Terra i Mar inicià la publicació d'un butlletí per als socis. Aquesta publicació, de caràcter trimestral, arribà fins a la primavera de l'any 1931. L'activitat es reprengué novament el 1934 i durà fins a l'any 1937, tot i que l'edició era sense numerar.

Alguns dels col·laboradors d'aquesta primera època foren Josep Arnau, Ramon Moix, Leandre Roure i Garriga, Josep Canet, Ermengol Caballeria, Eduard Palau i Miquel Carreras.

Després de la guerra, el butlletí es tornà a editar a partir de l'any 1943 amb el nom de *Circular para los Socios*. En aquesta etapa s'aprecia un augment de temes referents a l'escalada (practicada especialment a Montserrat i Sant Llorenç) i l'esquí, sense deixar de banda l'excursionisme clàssic. De *Circular para los Socios*, se'n va publicar un total de 106 números, l'últim l'any 1966, que es va convertir en un número extraordinari amb motiu de la celebració del quaranta aniversari de la formació. En aquesta segona etapa trobem col·laboracions de M. Cejudo, Òscar Costa, Maria Cañomeras, Leandre Roura i Ramon Moix.

L'actualitat: la Unió Excursionista de Sabadell

La unificació de les tres entitats sabadellenques l'any 1970 fou un camí que havia començat, segurament, en els inicis de l'excursionisme a la ciutat. Com s'ha vist, des de la creació del Centre Excursionista Sabadell, que no va ser vista pel Centre Excursionista del Vallès com una escissió dins del món excursionista, foren diverses les col·laboracions entre ambdues entitats.

Abans d'explicar com es materialitzà la formació de la Unió Excursionista de Sabadell (UES), és interessant fer un repàs de les col·laboracions que es donaren al llarg del temps entre les diferents entitats excursionistes de la ciutat.

A part del *Nostra Comarca*, una altra publicació que nasqué fruit d'una col·laboració entre el CEV i el CES fou *Del Tibidabo a Andorra a peu en vuit jornades*, resultat de l'excursió entre aquests dos indrets.

Les col·laboracions també es donaren en el camp de l'alpinisme, com la de l'any 1936 amb la primera escalada al Cavall Bernat de Montserrat. A partir d'aquí, foren nombroses les escalades fetes per muntanyencs de les tres entitats, que no dubtaren a unir esforços.

D'ençà l'any 1956, els Campionats Sabadellencs d'Esquí, promoguts per l'Ajuntament, eren organitzats per una comissió formada per dos membres de cadascuna de les entitats excursionistes.

D'aquestes iniciatives en el camp de l'alpinisme i l'esquí nasqueren el Club Alpí i el Club Esquí de Sabadell, en què s'agrupaven els escaladors i esquiadors de les tres entitats de la ciutat.

54

Entre les activitats conjuntes, val la pena destacar la Primera Festa de la Flama de la Llengua Catalana, l'any 1968, quan membres de les tres entitats van portar la flama en el tram de Castellar a la Mola (el recorregut sencer anava de Prada a Montserrat).

Com es produí la creació de la nova entitat? Doncs després de reunions en cadascuna de les entitats excursionistes, en què, per àmplia majoria, es va estar d'acord amb la fusió de les tres entitats. Aquesta fusió representava una unió d'esforços i de feina per tal de desenvolupar la pràctica de l'excursionisme a la ciutat.

La nova entitat es creà d'una manera oficial en una assemblea conjunta, el dia 27 de febrer de l'any 1970, celebrada a l'auditori de la Caixa Sabadell.

El primer president de la nova entitat fou Ricard Mampel i Dalmases, que ocupà el càrrec fins a l'any 1978, quan va ser substituït per Joan Garriga i Gusi. Posteriorment, des de l'any 1980, en seria president Francesc Antonell i Roca. Aquell mateix any, l'entitat inaugurà el seu local al carrer de la Salut. L'any següent, el 1971, es publicà el primer número del seu butlletí. Aquest, al principi, era de caràcter mensual i després passà a ser trimestral.

Avui podem llegir en la pàgina web de l'entitat, principal canal de presentació als ciutadans, que els seus objectius són:

«La Unió Excursionista de Sabadell és una entitat que té com a objectius el foment de la pràctica de l'excursionisme i a l'ensens de tots els esports que es fan a la muntanya, com també el foment de la cultura pròpia del nostre país.»¹²

En l'actualitat, la UES està dividida en dos tipus de seccions principals: les culturals, que inclouen biblioteca, coral, esplai, fotografia, gegants, natura i història, i les esportives: aventura, BTT, campaments, club alpí, espeleo club, esquí, esquí de fons, infantil/jove, muntanya, múixing, senders, submarinisme i veterans.

Algunes de les activitats que organitza la Unió Excursionista de Sabadell també estan obertes als no socis, com una manera més de donar-se a conèixer.

Pel que fa a les publicacions, cada tres mesos els socis reben un full informatiu amb les activitats previstes i un butlletí.

Els pares de l'excursionisme a Sabadell

Les figures que han estat triades per a aquest apartat de l'article es corresponen amb alguns dels membres fundadors dels centres excursionistes sabadellencs.¹³

Joan Montllor i Pujal

(Sabadell, 18 de gener de 1874 - Sabadell, 24 d'agost de 1960)
Molt compromès amb la seva ciutat, especialment pel que fa a totes les activitats culturals. Les dues entitats culturals amb les quals estigué més lligat foren el Centre Excursionista del Vallès i la Fundació Bosch i Cardellach. Va col·laborar durant cinquanta anys amb periòdics i revistes de Sabadell. Es compten en un centenar els articles sobre temàtica local i d'altres que va escriure en el període 1928-1936. A partir de la dècada dels anys cinquanta, va col·laborar, més concretament, amb la revista *Alba*. També és l'autor del llibre *La devoció mariana en el Vallès*. Amb la creació de la Fundació Bosch i Cardellach sota el guiatge del Dr. Miquel Crusafont i Ramon Arquer, entre d'altres, Joan Montllor va veure realitzada una de les seves inquietuds: que Sabadell disposés d'un centre on s'estudiés la ciutat. D'aquesta manera, dedicà els últims anys de la seva vida a la revista *Alba* i a les conferències que va pronunciar a la Fundació.

La seva tasca envers la ciutat fou reconeguda amb diversos premis i homenatges, que continuaren després de la seva mort, l'any 1960. L'any 1944 va rebre el títol extraordinari de Cronista Honorari de la ciutat, a la vegada que s'inicià l'expedient per atorgar-li la Medalla de Plata de la Ciutat. L'any 1949, Caixa Sabadell li atorgà el Premi a la Ciutadania. Amb

Figura 2. Segells commemoratius pel 50è aniversari del Centre Excursionista del Vallès, 1908-1958 (AHS).

motiu del seu vuitanta aniversari, la Fundació Bosch i Cardellach el nomenà Membre Numerari d'Honor en un sopar d'homenatge, l'any 1955. En aquesta època fou declarat Fill Predilecte de la Ciutat. L'any 1958, en la celebració del cinquantè aniversari de la fundació del Centre Excursionista del Vallès, es va homenatjar el seu fundador: es va lliurar a Joan Montllor la insígnia d'or del Centre i se'n col·locà un retrat a l'oli en una de les principals sales de l'entitat. Avui el trobem a la sala d'actes de la Unió Excursionista de Sabadell. El mateix any de la seva mort, el 1960, es va posar el seu nom a l'antic carrer de Llevant de la Creu Alta. L'any 1961, la Fundació Bosch i Cardellach creà el Premi Joan Montllor i Pujal. L'any 1962, la Delegació de Cultura de l'Ajuntament inaugurava les escoles del barri de Torre-romeu amb el nom de Joan Montllor i Pujal. L'any 1967, la Biblioteca de Caixa

Sabadell va inaugurar la sala Joan Montllor i Pujal amb tots els seus llibres catalogats. L'any 1971, el Museu d'Història posà el nom de Joan Montllor i Pujal a una de les seves sales. Des de l'any 1975, hi ha un monòlit a la plaça dels Usatges en memòria de Joan Montllor i Pujal.

Dolors Miralles i Valls

(Sabadell, 15 de juliol de 1889 - Sabadell, 5 de gener de 1981)

Tot i ser una autodidacta, ja que de molt jove va haver d'ajudar la seva mare a fer-se càrrec dels seus

12 *Unió Excursionista de Sabadell*. [en línia]. Sabadell: Unió Excursionista de Sabadell, 2004. <<http://www.uesabadell.org>> [consulta 2004].

13 Dades extretes de: AHS. Fons Ricard Simó i Bach.

germans, va dedicar la seva vida a la pedagogia i va ser la fundadora de l'Acadèmia Miralles.

Pel que fa a l'excursionisme, participà en la primera excursió del Centre Excursionista del Vallès a Sant Llorenç del Munt, l'any 1908, amb el seu pare i unes amigues. L'any 1923, juntament amb un grup d'amigues, fundà, dins del CEV, l'Agrupació Feminista Maria Bell-lloch. Aquesta agrupació tenia com a objectiu l'excursionisme i altres activitats culturals.

Josep Rosell i Casablanca

(Sabadell, 7 de juny de 1891 - Sabadell, 10 de març de 1977)

Fill gran d'un matrimoni de comerciants, cursà els primers estudis a l'Escola Pia de Sabadell. Posteriorment va començar a treballar a la indústria metal·lúrgica, en què desenvolupà la seva activitat professional.

També de molt jove començà el seu interès per l'esport, en concret pel futbol, que el portà a ser un dels fundadors del Centre d'Esports Sabadell, on desenvolupà el càrrec de secretari de la Junta Directiva. Uns quants anys més tard abandonà aquesta activitat esportiva per dedicar-se de ple a l'excursionisme.

Desenvolupà la seva tasca dins del Centre Excursionista Sabadell, del qual fou durant molts anys el president. Aquest era un espai que li permetia dedicar-se a una altra de les seves inquietuds, l'estudi de la ciutat de Sabadell. L'any 1926 començaren les seves primeres publicacions en el *Butlletí* del CES. Aquestes col·laboracions es van estendre al *Diari de Sabadell*, *La Ciutat*, la *Revista de Sabadell*, la revista *Alba* i a les lectures sobre excursionisme i història de Ràdio Sabadell durant el període 1933-1936.

Destaca, entre els seus estudis, la ponència «Significació dels noms dels carrers, com a compendi d'història local», que va fer l'any 1952 a la Fundació Bosch i Cardellach.

Josep Rosell i Casablanca és l'autor dels llibres *Primers capítols per a la història del futbol a Sabadell* i *El rodal de Sabadell* [1937?].

Albert Mosella i Comas

(Sabadell, 6 d'agost de 1899 - Barcelona, 20 de desembre de 1976)

Enginyer industrial. En el camp de l'excursionisme fou un dels fundadors del Centre Excursionista Saba-

dell i també fou president de l'entitat. A més, presidí el Centre Excursionista Català (CEC). Tingué una participació activa en la fusió de les tres entitats excursionistes de la ciutat. A part de l'excursionisme, dedicava el seu temps a la fotografia i l'aquarel·la. Escriptor i conferenciant, participà en la Fundació Bosch i Cardellach.

Lluís Creus i March

(Sabadell, 25 d'agost de 1902 - Sabadell, 25 de juliol de 1978)

La seva vida professional la inicià dins del tèxtil, en què treballà com a tècnic administratiu. Per motius professionals, l'any 1931 es traslladà un any a Béjar. Transcorregut aquest temps, tornà a Sabadell. A la tornada guanyà una plaça en la Intervenció Municipal. Després de la guerra tornaria al sector tèxtil, en un càrrec de responsabilitat en una empresa de filatures.

S'interessà per l'excursionisme des de molt jove. Fou un dels fundadors, l'any 1919, del Centre Excursionista Sabadell. L'any 1930 en fou escollit president després d'haver desenvolupat altres càrrecs en la Junta Directiva, com els de tresorer, bibliotecari i vicepresident. Tot i que a la seva tornada a la ciutat de seguida va reprendre la seva activitat en el CES, no fou fins a l'any 1955 en què novament en va ser escollit president, càrrec que ocupà durant setze anys. La seva presidència va estar marcada per un clar caràcter cultural, amb la celebració de conferències i altres activitats que van omplir la sala d'actes del CES. Dins d'aquest període, cal remarcar la col·locació de la Taula d'Orientació al cim de la Mola, a Sant Llorenç del Munt, un projecte pel qual s'havia treballat durant molts anys.

També tingué diversos càrrecs en la Fundació Bosch i Cardellach. Aquesta faceta la va iniciar l'any 1949 en ser nomenat membre col·laborador de la Fundació. Deu anys més tard passaria a ser-ne membre numerari. Entre els anys 1959 i 1970 ocuparia el càrrec d'administrador de la Junta Directiva. La seva col·laboració amb la Fundació continuà fins que la salut li va permetre.

Fou col·laborador del *Butlletí* del Centre Excursionista Sabadell. Entre els treballs que va presentar a la Fundació Bosch i Cardellach es pot destacar: *El Centre Excursionista Sabadell* (1959), *Un Nadal*

tacat de sang (1961) i la ponència que li va valer l'ingrés a la Fundació: «La reforma tributària de 1957 amb relació a la indústria tèxtil sabadellenca».

Tingué un paper destacat en la creació de la Unió Excursionista de Sabadell, l'any 1970. Tot i que el seu estat de salut no li va permetre formar part de la Junta Directiva de la nova entitat, sí que hi va col·laborar i participar tant com li fou possible.

La seva tasca en el camp de l'excursionisme li fou reconeguda, l'any 1961, amb l'atorgament de la Medalla de Plata. Uns quants anys més tard, el 1972, la Unió Excursionista de Sabadell li va concedir la Medalla d'Or. L'any 1976 va rebre la Medalla del Centenari amb motiu del centenari del Centre Excursionista de Catalunya.

Pere Carné Serra

(Togores, 15 de maig de 1909 - ?)

La seva activitat excursionista començà formant part de la Juventud Excursionista Pensament, l'any 1924. Dos anys més tard, el 1926, fundà l'Agrupació Excursionista Terra i Mar, de la qual va ser president entre els anys 1956 i 1960. La seva tasca en el món de l'excursionisme li fou reconeguda en diverses ocasions. La via d'ascensió al lloc conegut com els Ecos en l'escalada a Montserrat porta el seu nom, igual que, des de l'any 1987, el xalet de la Molina de la Unió Excursionista de Sabadell.

Joan Alsina i Giralt

(Sabadell, 10 de maig de 1916 - Sabadell, 23 de juny de 2005)

Pèrit tèxtil, fou cap d'un laboratori químicotèxtil en una empresa química de Barcelona fins a la seva jubilació. Ocupà diferents càrrecs al Centre Excursionista del Vallès, on havia entrat l'any 1932. Fou l'encarregat, conjuntament amb Jaume Tiana i Anglís, de la publicació de la revista *La Muntanya*, de la qual es publicaren quatre números i que va desaparèixer l'any 1936.

Cofundador de l'Associació Amics de la Muntanya de Sant Llorenç, en què desenvolupà càrrecs de responsabilitat entre els anys 1948 i 1952, una de les tasques que va fer fou la reconstrucció de la casa de la Mola.

L'any 1981, després de jubilar-se, va ser escollit director de la Fundació Bosch i Cardellach, entitat de

la qual ja era soci numerari en aquell moment. La va dirigir durant dues legislatures.

Joan Alsina també va desenvolupar una important tasca com a investigador de la història de la ciutat de Sabadell; de fet, era considerat el lector més constant de l'Arxiu Històric de Sabadell. Ell mateix explicava, en una entrevista que li van fer, el següent:

«He consultat, bastant a fons, tot el que fa referència a l'Escrivania i a la Cúria sabadellenques existents a l'Arxiu Històric de Sabadell. Les meves preferències han estat el període comprès entre mitjan segle xv i darreries dels xviii [...] M'agradaria molt endinsar-me en el segle xix, però és tan complex que no sé si m'hi veure amb cor».¹⁴

Aquesta tasca el portà a fer diferents publicacions i comunicacions, que es poden trobar en el diari *Sabadell* i als *Quaderns d'Arxiu* de la Fundació Bosch i Cardellach. En destaquen títols com: *Notes històriques sobre els inicis de les societats obreres a Sabadell*, *Notes sobre el moviment obrer a Sabadell*, *Evo-cació de Josep Rosell*, *En la mort d'Albert Mosella*, *Geografia i toponímia de Sabadell*, *en textos de Joan Montllor i Pujal*, *Del primer Diari de Sabadell*, *Els pantalons d'Espartero*, *Cent anys d'excursionisme a Catalunya, 1908-1983*. *75 anys d'excursionisme a Sabadell*.

Francesc Roca i Antonell

(Sabadell, 1931)

La seva vida professional la desenvolupà com a tècnic en la indústria tèxtil. Als divuit anys, l'any 1949, entrà a formar part del Centre Excursionista Sabadell. Fou vicepresident del CES, a més de formar part de la Junta Directiva de l'entitat d'una manera contínua. L'any 1970 fou membre de la comissió gestora per a la fusió de les tres entitats de la ciutat. Durant els sis primers anys de vida de la Unió Excursionista de Sabadell en fou el vicepresident i en va ser escollit president l'any 1980. ■

¹⁴ Entrevista feta per Joan Cuscó i Aymamí, *Quadern: de les idees, les arts i les lletres*, núm. 71 (febrer 1970).

Fonts i bibliografia

AHS. Fons personal Ricard Simó i Bach.

Joan ALSINA I GIRALT. *75 anys d'excursionisme a Sabadell*. Sabadell: Unió Excursionista de Sabadell, 1983.

Lourdes PLANS I CAMPDERRÓS. *La vida cultural i recreativa a la Terrassa d'ahir 1875-1931*. Terrassa: Fundació Torre del Palau, 2000.

58 Xavier PUJADAS, Carles SANTACANA. *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya*. Barcelona: Columna. Diputació de Barcelona, 1994-1995. 2 v.

Reglament general del Centre Excursionista del Vallès (Sabadell). Sabadell, 1908.

Reglament del Centre Excursionista de Sabadell. Sabadell, 1919.

Estatuts i reglament interior de l'agrupació excursionista Terra i Mar. Sabadell, 1926.

Unió Excursionista de Sabadell [en línia]. Sabadell: Unió Excursionista de Sabadell, 2004.
<<http://www.uesabadell.org>> [consulta 2004].
